

A kamaszversek jellegzetessége a nyelvi bátorság, szókimondás is. Ilyen szókimondás található meg Lackfi János *Robban az iskola* c. versében is, melynek iskolás lírai énje őszintén fejt ki véleményét az iskoláról: „Iskola? Uszoda... / Pusztulunk, nem csoda, / Unalom csarnoka, / Robban az iskola.” (Lackfi, 2016, 8)

Tanulmányom lezárásaként elmondható, hogy a kortárs kamaszversek rendkívül változatosak, mind poétikailag, mind a versek témáit tekintve. A 21. századi diákokhoz témájában és nyelvezetében közelálló kortárs ifjúsági lírát pedig érdemes beilleszteni az alap- és középiskolások óraterveibe is.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- ÁGAI Ágnes: *Kamaszságok*, Móra, Budapest, 1985
- ÁGAI Ágnes: *NEMzedék*, Móra, Budapest, 1988
- KOLLÁR Árpád: *Milyen madár*, Csikota, Budapest, 2014
- KRUSOVSKY Dénes: *Mindenhol ott vagyok*, Magvető, Budapest, 2013
- LACKFI János: *Kapjátok el Tüdő Gyuszt!*, Móra, Budapest, 2013
- LACKFI János: *Robban az iskola – Gyerekversek ünnepekre és köznapokra*, Móra Könyvkiadó, Budapest, 2016
- LÁSZLÓ Noémi: *Feketeleves*, Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár, 2010
- PETRES CSIZMADIA Gabriella: *Fejezetek a gyermek- és ifjúsági irodalomból*, Oktatási segédlet, Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, 2015
- VARRÓ Dániel: *Szívdesszert*, Magvető, Budapest, 2007
- WEÖRES Sándor: *A vers születése*, In: *Híd irodalmi művészeti és társadalom-tudományi folyóirat*, Évfolyam: 1964, 7.-8. sz.
- web1 = PROHÁSZKA János: *Mit olvas a mai ifjúság*
<http://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/mit-olvas-a-mai-ifjusag-0> (Letöltés ideje: 2017.04.06)
- web2 = NAGY Boldizsár: *Miért rettegünk a tinédzserektől? Kamaszfóbia a magyar kamaszirodalomban*
<http://magyarnarancs.hu/konyv/miert-rettegunk-a-tinedzserektol-80253> (Letöltés ideje: 2017.04.06)
- web3 = GOMBOS Katalin: *A gyereklíra reneszánsza*, Iskolakultúra 2007/5
http://epa.oszk.hu/00000/00011/00115/pdf/iskolakultura_EPA00011_2007_05_042-058.pdf (Letöltés ideje: 2017. január. 20.)
- web4 = LOVÁSZ Andrea: *Amiről nem lehet beszélni, arról is beszélni kell – avagy képmutató-e a kortárs ifjúsági irodalom*
<http://folyoiratok.ofi.hu/konyv-es-neveles/amiroel-nem-lehet-beszelni-arrol-is-beszelni-kell-avagy-kepmutato-e-a-kortars-footnote-2> (Letöltés ideje: 2017.04.07)
- web3 = LOVÁSZ Andrea: *Felnőtt gyerekirodalom, Vázlat egy védő- és vádbeszédhez*
http://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_neveles/felnott_gyerekirodalom (Letöltés ideje: 2017.04.07)

KALOCSÁNYI MÓNIKA

NEMES NAGY ÁGNES BORS NÉNI KÖNYVE CÍMŰ MŰVÉNEK BÁB- ÉS DRAMATIKUS JÁTÉKOKKAL VALÓ IRODALOMPEDAGÓGIAI FELDOLGOZÁSA

2. FOGLALKOZÁS: A BORS NÉNI ÉS A BORS CÍMŰ MESE FELDOLGOZÁSA

■ Ráhangolódás

A második óra témája Nemes Nagy Ágnes *Bors néni és a bors* (Nemes Nagy, 2012, 10) című művének feldolgozása. Az első órához hasonlóan a második órát is egy rendhagyó olvasásra keretein belül folytatjuk. A játékok megvalósításához tartjuk az informális körben ülős formát, hogy mindenki jól láthassa és hallhassa a másikat. Az óra célja a szövegértés fejlesztése szakaszos olvasás módszerével, az információfeldolgozás, a problémamegoldó gondolkodási képesség fejlesztése drámajátékok és bábjáték segítségével. A mese feldolgozása közben hallás utáni szövegértéssel, majd beszélgetéssel és játékkal szóban fejlesztjük a gondolatok, érzések és tények kifejezésének és értelmezésének képességét, emellett a mese dramatizálásával szerepet kap az erkölcsi kompetencia fejlesztése. Ha mindenki helyet foglalt, kezdődhet az óra.

Ismétlés a forró szék játékkal és mesére való hangolódás az asszociációs játékkal

Az órát a forró szék (N.Tóth, Petres Csizmadia, 2015, 316) nevű drámajátékkal kezdjük. A tanár kijelöl egy ta-

nulót, illetve önként is jelentkezhet valaki, aki megkapja Bors néni bábuját, így jelezve kiválasztottságát. A kiválasztott tanuló Bors néni szerepébe helyezkedik, és feladata, hogy a szereplő nevében, egyes szám első személyben válaszoljon a társai által feltett kérdésekre. A tanulók bármit kérdezhetnek a szereplőről, ami az előző órán elhangzott, így játékos formában ismétljük át az előző órán tanultakat. 2-3 kérdés után választhatunk másik tanulót, aki a mesehős szerepébe lép. A forró szék együttműködésen alapuló tanulásakor is használható, ekkor a csoportok, miután meghatározták a szereplőjüket, kérdéslistát állítanak össze egy-egy művel kapcsolatban a másik csoport számára. A gyakorlat fejleszti a tanulók kommunikációs és kérdésalkotó képességeit és ösztönzi őket a konvergens kérdések alkotására, amelyekre egyetlen vagy néhány körülhatárolt válasz adható, és a kérdésalkotás a korábbi ismeretek felidézését igényli (web 1).

Az ismétlés után a befejezetlen mondat játéka következik, melynek köszönhetően tapasztalatszerzéssel gondolatok születnek a borsról. A tanár körbead egy tál borsot, és a tanulók befejezik a „*Nekem a borsot látva az jut eszembe, hogy...*” kezdetű mondatot. A feladat több érzékszervet is mozgósít, a gyerekek láthatják,

megszagolhatják és megtapinthatják a borsot, így mondják el, gyűjtik össze felmerülő gondolataikat, a bors tulajdonságait, sajátosságait.

A megvalósításhoz kapcsolódó tapasztalatok, reakciók

A forró szék megvalósításakor ügyesen ment a kérdésalkotás. Örömmre szolgált, hogy a gyerekek nagyon sok információt jegyeztek meg Bors néni-ről, és maguktól elevenítették fel és játszották el a *Vízimolnár* című verset is, amit az előző órán daloltunk. Az asszociációs játék is jól működött, a gyerekek megértették a lényegét, hogy a borsot látva hosszas gondolkodás helyett az első ötletüket mondják ki. A következő ötletek születtek: „*Nekem a borsot látva az jut eszembe, hogy anyu szokott tenni a levesbe. Nekem a borsot látva az jut eszembe, hogy fűszeres illata van, és tüszögni lehet tőle. Nekem a borsot látva az jut eszembe, hogy kicsi, golyó-alakú.*”

■ Jelentésteremtés

Az óra jelentésteremtő szakaszában kerül sor a *Bors néni és a bors* című mese feldolgozására, melyhez a jóslás és a szakaszos olvasás módszerét használjuk fel. Mielőtt azonban rátérünk a mesére, a tanár ismerteti a tanulókkal, hogy egy új szereplő társul Bors nénihez. A jóslás módszerével ötleteket gyűjtünk, hogy ki lehet az új szereplő, milyen kapcsolatban állhat Bors néni-vel és mi köze a borsnak a meséhez. A szakaszos olvasás módszerét alkalmazva a jóslatokat úgynevezett jóslástáblázatba gyűjthetjük (N.Tóth, Petres Csizmadia, 2015, 306). A táblázatot a mese végén, az utolsó szakasz elolvasása után értékeljük.

Jóslástáblázat készítése, szakaszos olvasás és bábjáték

A tanár elkészíti egy írófelületre a jóslástáblázatot, ami három kérdésre keresi a választ: Ki lehet Lackó? Milyen kapcsolatban van Lackó Bors néni-vel? Milyen szerepe lesz a borsnak a mesében? A jóslás egy olyan eljárás, mely a tanulókat arra ösztönzi, hogy néhány előzetes információ segítségével előfeltevéseket, elvárásokat fogalmazzanak meg a szöveggel, szereplővel kapcsolatban. A megfogalmazott jóslatokat, hipotéziseket a mese elolvasása után összevetjük a hallott tényekkel. Az esetleges eltérésekre magyarázatot kereshetünk, megvizsgálhatjuk, hogy mely jóslatok teljesültek be és miért. A tanulók közösen gyűj-

tik össze ötleteiket, majd elkezdődik a mese felolvasása. A tanár három részre osztva, szakaszos olvasással mutatja be a mesét. A szakaszos olvasás technikája kitűnő eljárás a szövegértési és szövegalkotási kompetenciák fejlesztésére. A módszer lényege, hogy a feldolgozandó szöveget szakaszokra bontva olvassuk fel, és az egyes szakaszok előtt vagy után valamilyen kérdéseket, feladatokat, játékokat ékelünk be a hatékonyabb értelmezés céljából (web 2).

A mese első szakaszában kiderül, hogy Lackót elküldték borsért a boltba, ő nagy sietségében belevágta a borsos zacskót a kosárba, az szétrepedt és szétgurultak a borsszemek („*Elküldték Lackót a boltba. (...) Mert a bors nemcsak kicsi, kerek, gurul, pereg (azonkívül fekete), hanem ha széttiporják, darálják, megőrlik – nagyon csípős.*” – Nemes Nagy, 2012, 10-11). Az olvasást követően a tanár bemutatja Lackó bábuját. A tanulók feladata, hogy a bábút körbeadva, szerepébe lépve szólaljanak meg, mire gondolhattott Lackó, mit csinálhatott a történetek után, így fejlesztve problémamegoldó készségüket. A gyakorlat a belső hang nevű drámajáték bábos megvalósítása. A belső hang egy szereplő problémájának vizsgálatára alkalmazható konvenció. A tanulók úgy szólalnak meg, mintha a szereplő pillanatnyi helyzetében lennének, azonosulnak a szereplő probléma által felmerülő gondolataival, „vagy pedig a szereplő „*elkiismereteként*” cselekszenek (erkölcsi vagy politikai tanácsokkal látva el őt)” (Neelands, 1990, In: Kaposi, 1995, 212). Miután meghallgattuk a tanulókat, folytatjuk a mese olvasását.

A második szakaszban megtudjuk, hogy milyen bonyodalmakat okoznak a szétgurult borsszemek, és mire gondol Lackó a kialakult helyzet miatt. Megjelenik Bors néni, és újra megállítjuk a mesét („*Ez a kolbász szörnyű borsos – szólt és tüszentett a boltos. (...) És ekkor – igen, éppen abban a pillanatban – egyszerre csak előlépett Bors néni.*” – Nemes Nagy, 2012, 11-14). Először értékeljük a belső hangban elhangzott gondolatokat, összehasonlítjuk a ténylegesen megtörtént eseményekkel, majd rátérünk a következő játékokra. A gyerekek párokat alkotnak, lehetőség szerint egy fiú és egy lány kerül egymás mellé. A párosok megbeszélnek egy jelenetet, elképzelik, hogyan folytatódhat a mese, miután Bors néni megjelent. A párok a bábuk segítségével dramatizálják a kitalált jelenetet, improvizálnak. Az imp-

rovizáció egy rögtönzött tevékenység, melynek során a játékosok egy esemény alternatív megoldási módjait szemléltetik az adott szituáció sajátos értelmezésének bemutatásával. Tanulási lehetőséget nyújt események és párbeszéd megtervezésére, az előadói gyakorlásra és az expresszív megjelenítésben való jártasság fejlesztésére (Neelands, 1990, In: Kaposi 1995, 192). A tanulók állóképpel kezdenek, majd a tanár tapsjelzésére indul a jelenet. Az állókép egy olyan dramatikus játék, ahol a játékosok testük felhasználásával fejeznek ki valamilyen érzést, gondolatot vagy pillanatfelvétel formájában mutatnak be mozdulatlanul egy jelenetet egyénileg, párban esetleg csoportban (N.Tóth, Petres Csizmadia, 2015, 315). A tanár nem kötelezheti a tanulókat a dramatizálásra, annak mindig önkéntesen kell működni. A jelenetek után mindenki visszatér a körbe, és folytatódhat az olvasás.

A harmadik szakaszban kiderül, hogy Bors néni miképp oldotta meg a kialakult problémát („*És ekkor – igen, éppen abban a pillanatban – egyszerre csak előlépett Bors néni. (...) És Lackó szépen hazament a borssal.*” – Nemes Nagy, 2015, 14-15). A harmadik szakasz után összehasonlítjuk a gyerekek improvizációit a mese történéseivel, majd elővesszük a jóslástáblázatot, és kiértékeljük egészében, hogy mely ötletek tűntek a legvalóságosabbnak és milyen eltérésekkel találkozhattunk.

A megvalósításhoz kapcsolódó tapasztalatok, reakciók

A foglalkozás megvalósításában a következő gondolatok kerültek a jóslástáblázatba: „*Lackó egy kisfiú, körülbelül 7-8 éves. Bors néni dédunokája lehet, vagy a barátja/ ismerőse/ szomszédja. Lehet, hogy együtt repültek el valahová a 33 világgközül, de az is lehet, hogy a városban találkoztak.*” Arra a kérdésre, hogy milyen szerepe lesz a borsnak a mesében, valaki csak annyit mondott, hogy „*mindketten szeretik a borsot*”, viszont voltak olyan gyerekek, akiken láttam, hogy elgondolkodnak és azt mondták: „*lehet, hogy Bors néni elszórta a borsot, és Lackó segített neki összeszedni*”. Természetesen ezeknél a feladatoknál nincs rossz ötlet, de örömet szerzett, ha láttam, hogy kezdik összekapcsolni a dolgokat és összefüggésekben gondolkodnak.

A belső hang nevű drámajáték sokat elárul a gyerekek személyiségéről. Különbő ötletek születtek arról, hogy

Lackó helyében ők hogyan oldanák meg a kialakult problémát. Voltak, akik azt mondták, hogy szólnának az elárúsítónak, kérnének sóprút vagy porshivót, hogy feltakarítsák, kifizetnék a kiszakadt zacskót és vennének egy másikat, azonban néhány tanuló nem szerette volna megoldani a problémát, azt mondták, hogy inkább elmenekül-
nének, besöpörnek a borsot a polcok alá, hogy senki ne vegye észre, hazafutnának. Az erkölcsi kompetenciák fejlesztése érdekében érdemes ezekről a gondolatokról hosszabban beszélgetni például egy osztályfőnöki óra keretein belül, mi azonban csak néhány szóban tudunk megegyezni, hogy a mesében bármi lehet, de az életben helyesebb lenne például szólni a boltosnak. A második szakasz után kreatív ötletek születtek a páros bábjátékban. A párosok bábjátéka a „*Mi történt, miután Bors néni megjelent?*” kérdés köré épült. A többség azt játszotta el, hogy Bors néni visszavarázsolja a borsszemeket a klasszikus „csiribí-csiribá” varázslattal, de akadt olyan páros, akiknek a játékában Bors néni minden vásárlót békává varázsolta, hogy össze tudják szedni az apró szemeket és ne tüsszögjenek tovább, illetve az egyik páros mindenkét elvarázsolta Bors néni és Lackón kívül a boltból, hogy fel tudják takarítani a borsot.

■ Reflektálás

A jóslástáblázat kiértékelése után a reflektálási szakaszban a befejezetlen mondat nevű tanulási eljárás segít-

ségével összefoglaljuk a mesét, majd az események sorrendjében vázlatot készítünk. A mese összefoglalásával biztosítjuk az új információk rögzítését, a befejezetlen mondat eljárásával gondolkodásra és emlékezésre ösztönözzük a tanulókat, így fejlesztve memóriájukat.

Befejezetlen mondat és vázlatkészítés

A tanulók még mindig körben ülnek, és a tanár előre elkészített kártyákat oszt ki. A befejezetlen mondatok kártyáin a hiányos mondatot saját gondolataink, véleményünk, képzetársításunk szerint kell kiegészítenünk. A hiányos mondatok befejezése felhívja a figyelmet arra, hogy az adott kérdésre, problémára több lehetséges jó válasz is adható. Egy befejezetlen mondatot a tanulók egymás után többféleképpen is befejezhetnek (N.Tóth, Petres Csizmadia, 2015, 311). Esetünkben a mese történései kötöttek, így a mondatok kiegészítésénél nincs végtelen számú jó megoldás. A kártyákon a meséből kiragadott gondolatoknak megfelelő hiányos mondatok szerepelnek, annak érdekében, hogy a sok jóslás-gyakorlatot követően az óra végén mindenképp rögzítsük Nemes Nagy Ágnes eredeti történetét. A kártyákon a következő mondatok állhatnak: *Elküldték Lackót ... a boltba. Lackó megtalálta a borsot, majd A borsos zacskó szétrepedt és Lackó megpróbálta ..., de a bors kicsi, kerek, gurul, pereg. Ahogy a borsot taposták, mindenki Lackó arra*

gondolt, hogy Egyszer csak megjelent Bors néni nagy lélegzetet vett és Bors néni visszafújta a borsszemeket a zacskóba, elköszönt és

Miután a tanulók az összes mondatot kiegészítik, közösen sorba rendezzük őket a történések szerint. A mondatokat csoportosítva elkészítjük a mese vázlatát.

A megvalósításhoz kapcsolódó tapasztalatok, reakciók

A befejezetlen mondat nevű eljárás kicsit nehézkesen ment, de végül közösen megbirkóztak vele a gyerekek. Egyre szívesebben segítettek egymásnak, odafigyeltek a másokra. Mikor a mondatokat kiegészítettük, ügyesen sorba rendezték őket, és a vázlat is elkészült.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- NEELANDS, Jonothan: *Konvenciók*. In: KAPOSÍ László: *Drámapedagógiai olvasókönyv*. Budapest, Magyar Drámapedagógiai Társaság, Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1995, 9-58.
- NEMES NAGY Ágnes: *Bors néni könyve*. Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 2012.
- N.TÓTH Anikó – PETRES CSIZMADIA Gabriella: *Módszertani szöveggyűjtemény az irodalom oktatásához*, Nyitra, 2015.
- web 1 – <http://www.cs.elte.hu/~akos987/Pedagogia/illusz.htm>
- web 2 – <http://katedra.sk/2013/08/02/kuklis-katalin-olvasokat-nevelunk/>

